

**ДУ «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ»**

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

**Завідувачка відділу промислової політики,
д.е.н., проф. Людмила Дейнеко**

27 вересня 2023 р.

РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Одним з наслідків війни є посилення регіональної асиметрії розвитку переробної промисловості та стрімкі зрушення в галузевій структурі, спровоковані як фізичним руйнуванням підприємств і промислової інфраструктури/, окупацією територій, міграцією населення у західні регіони та за кордон, логістичними перепонами, так і частково релокацією бізнесу а також розривом зв'язків з країнами-агресорками.

Подальший розвиток переробної промисловості потребує забезпечення керованості процесами просторової перебудови, розвитку нових ланцюгів доданої вартості, вдосконалення виробничої спеціалізації та створення умов для повноцінного кадрового і ресурсного забезпечення.

Реалізація цих завдань передбачає формування регіональних промислових систем нової якості та нових підходів до промислової політики, зокрема, використання територіально-орієнтованих інструментів промислового розвитку, які дозволять підвищити інвестиційну привабливість регіонів, стимулювати розвиток ефективних організаційних форм бізнесу (кластерів, корпорацій), продукувати інновації, та створювати місцеві підприємницькі екосистеми для генерації значних мультиплікативних ефектів.

РЕЛОКАЦІЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ У 2022 Р.

Галузева приналежність основної частки релокованих підприємств:

Львівська область:
легка промисловість, металообробка, машинобудування/виробництво комплектуючих

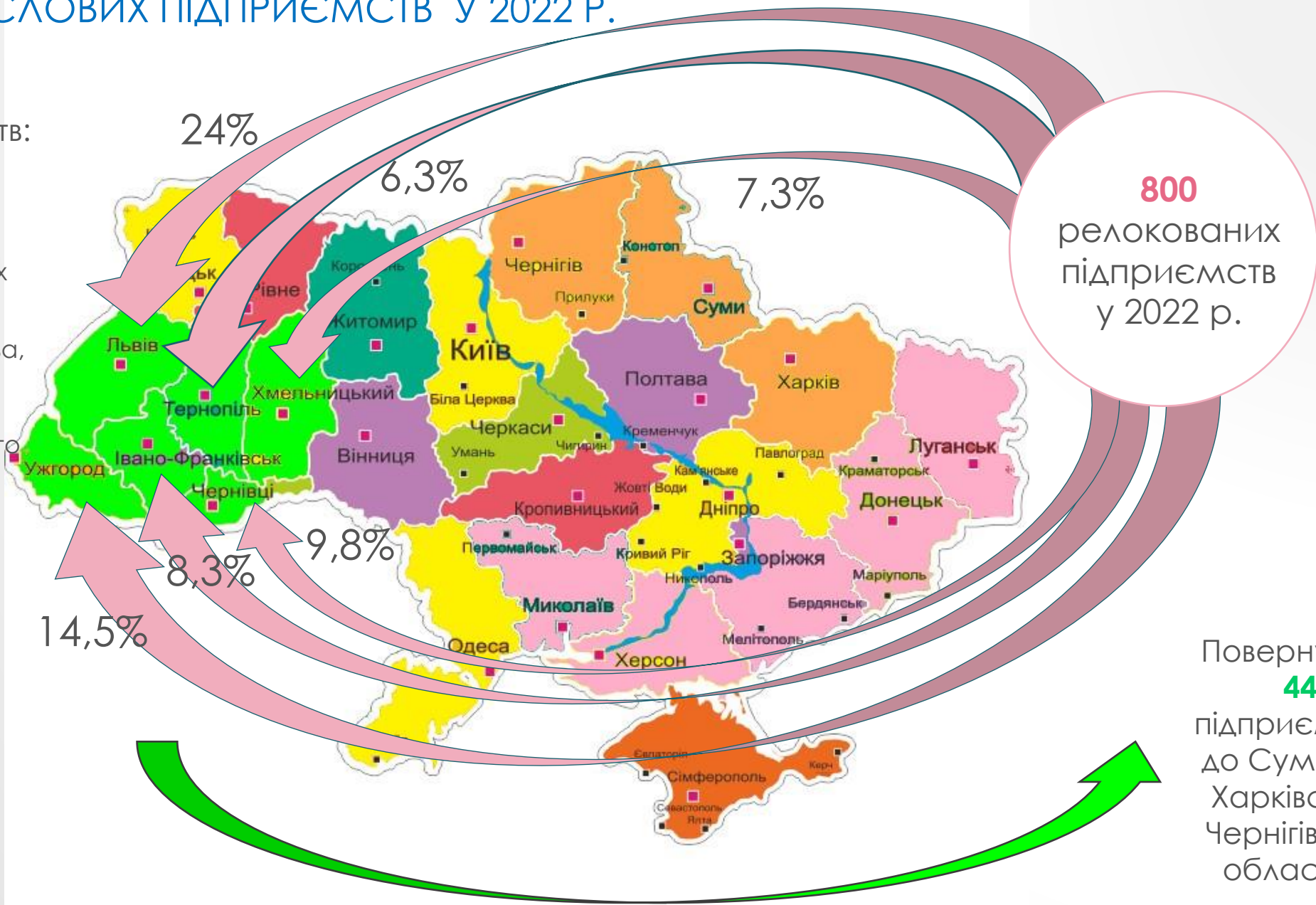
Закарпатська:
легка промисловість, машинобудування, меблева, оброблення деревини

Чернівецька:
легка промисловість, виробництво високовольтного обладнання, велосипедів, модульних будинків, переробка пластику, деревообробна галузь.

Івано-Франківська:
швейна промисловість, машинобудування, металообробка

Хмельницька:
швейна промисловість, машинобудування, виробництво електричного устаткування, СІП панелей

Тернопільська:
харчова промисловість, виробництво будівельних матеріалів, холодильного обладнання, металевих виробів, меблів

Релокація підприємств дозволяє зберегти виробництва і робочі місця, сприяє відновленню розвитку окремих галузей в регіонах релокації і зміцненню їхньої економіки. Водночас на ефективність релокації в економічні екосистеми впливають проблеми:

Для релокованих підприємств

- складнощі в формуванні стосунків;
- складнощі з отриманням компенсації від держави за «переїзд» виробництва;
- високі ціни за оренду площ для релокованих підприємств та витрат на проживання персоналу від місцевих орендарів;
- пошук нового персоналу відповідної кваліфікації та дефіцит кадрів через мобілізацію.

Для територій, що приймають релокований бізнес

- посилення екологічних та ресурсних ризиків (водопостачання, енергопостачання, кадри);
- перевантаження транспортних шляхів;
- зростання цін на ринку нерухомості та інші.

Розрив ділових зв'язків з тимчасово окупованими територіями та країнами-агресорами змушує звернутися до пошуку нових ринків постачання сировини, комплектуючих і збуту виробленої продукції.

Імпортні потоки з цих країн мають бути компенсовані за рахунок:

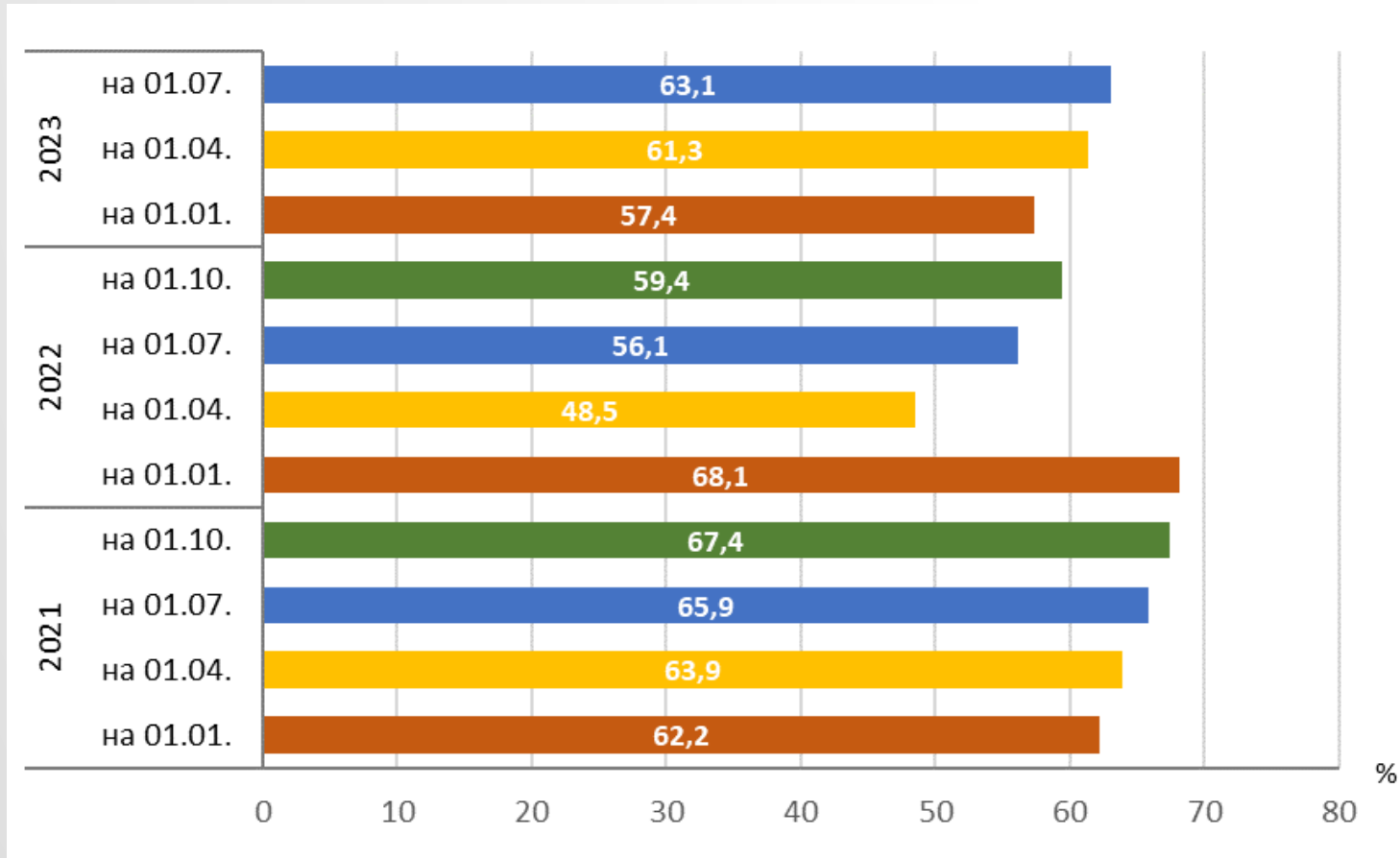
- переорієнтації на товари з третіх країн,
- збільшення власного виробництва для потреб економіки або заміщення іншою продукцією такого ж призначення.

Це також вимагатиме формування відповідних просторових передумов, що включають:

- будівництво нових доріг і комунікацій;
- будівництво/ремонту об'єктів соціальної інфраструктури, передусім житла;
- заохочення інвестицій в інноваційні об'єкти та технології;
- стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу тощо.

ЗАВАНТАЖЕНІСТЬ ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ ПІДПРИЄМСТВ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ У 2021-2023 РР.

Через початок війни показник завантаженості виробничих потужностей впав до 48,5%. По мірі поліпшення ситуації з обстрілами та деокупацією частини територій України, налагодженням логістичних шляхів станом на 01 липня 2023 р. показник відновився до 63,1%.

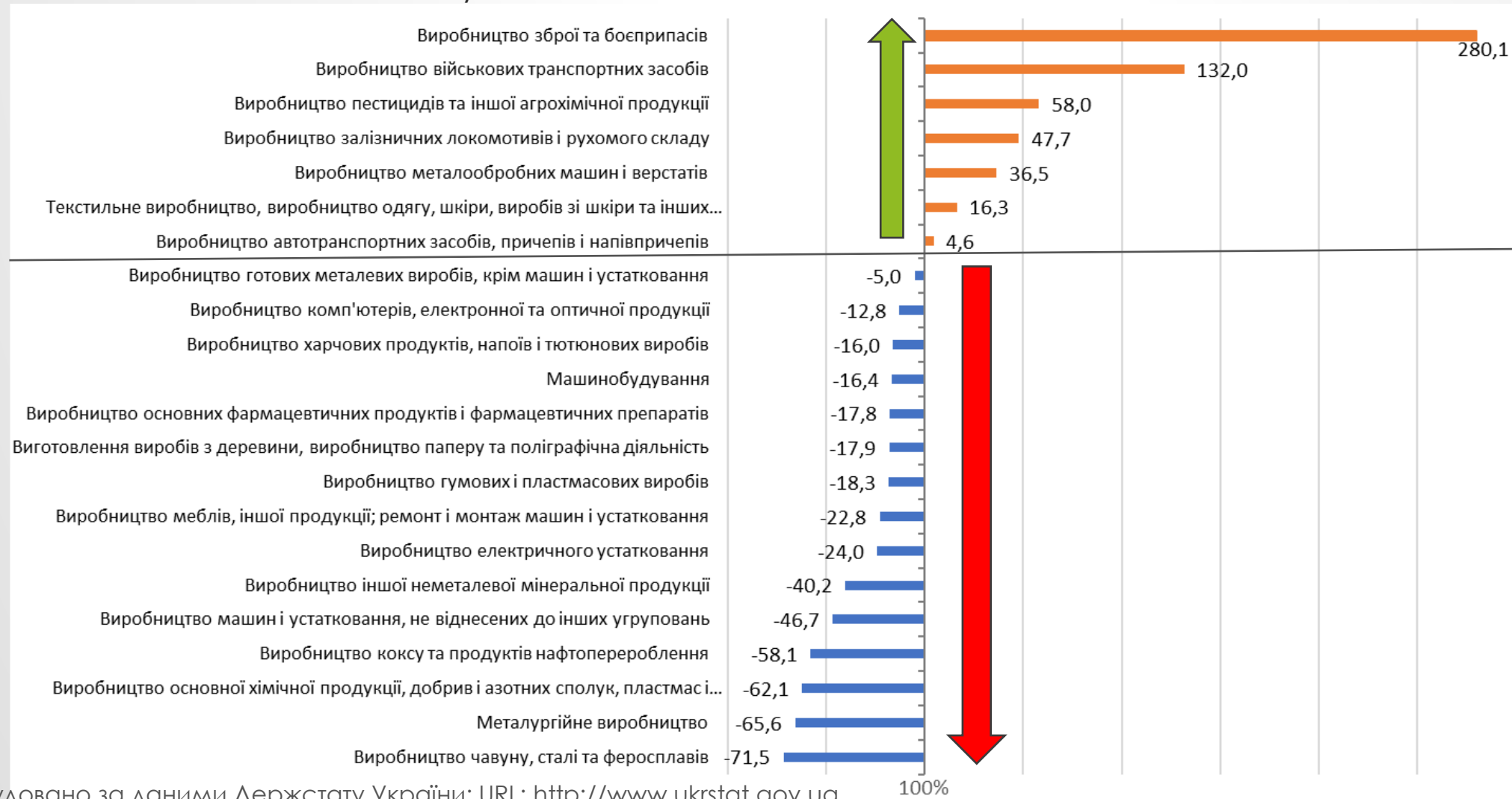
Оцінки на III квартал, демонструють, що 86% переробних підприємств вважають, що їм достатньо або більш, ніж достатньо наявних виробничих потужностей.

Джерело: побудовано за даними Держстату України: URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

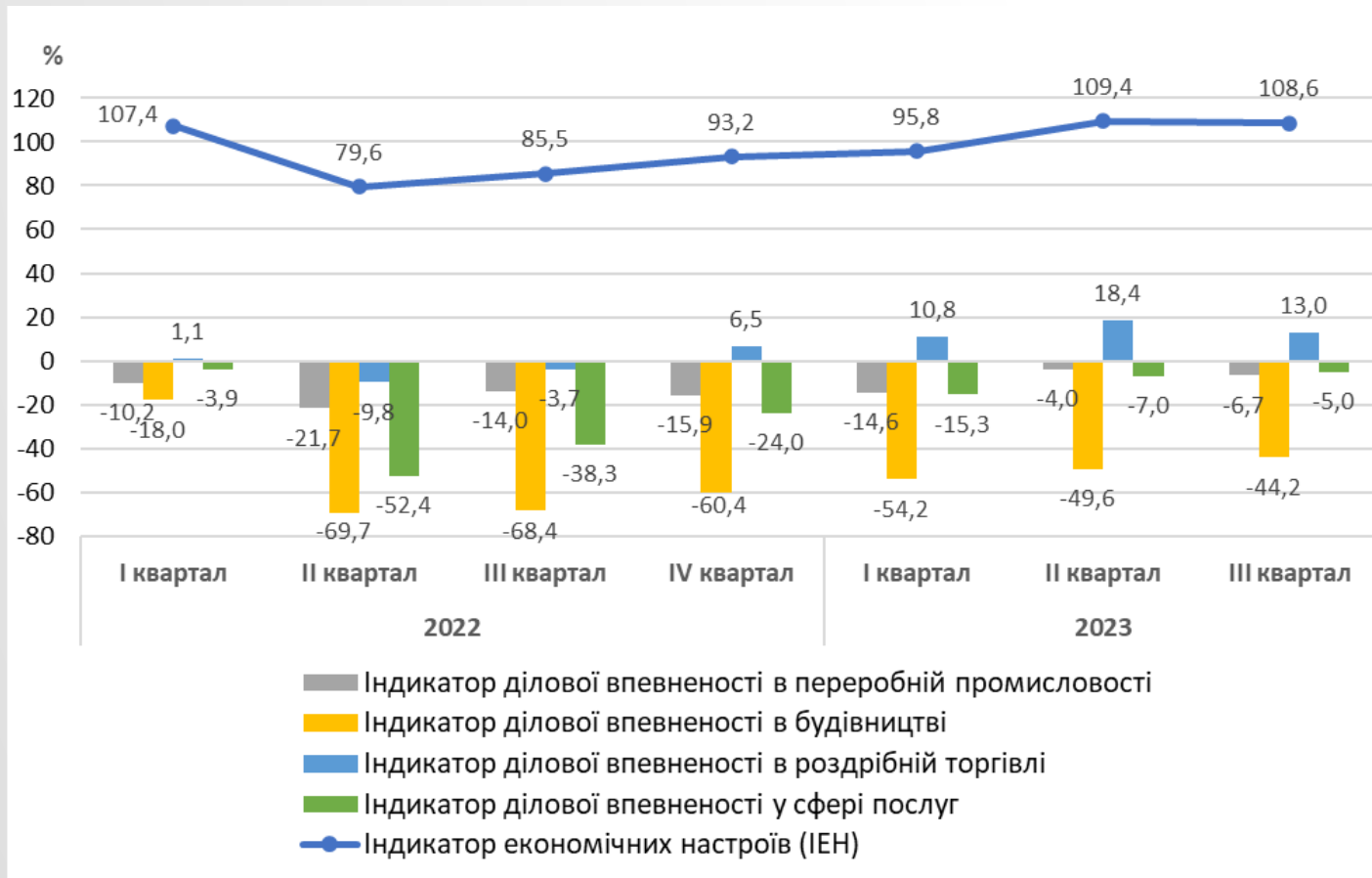
ПОВНОМАСШТАБНА АГРЕСІЯ РФ СПРИЧИНИЛА ДРАМАТИЧНІ ЗРУШЕННЯ В ГАЛУЗЕВІЙ СТРУКТУРІ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

ОБСЯГ РЕАЛІЗОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ ЗА ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ (І ПІВРІЧЧЯ 2023 Р.
ДО ВІДПОВІДНОГО ПЕРІОДУ 2021 Р.), %

Джерело: побудовано за даними Держстату України: URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

ІНДИКАТОР ЕКОНОМІЧНИХ НАСТРОЇВ У 2022-2023 РР.

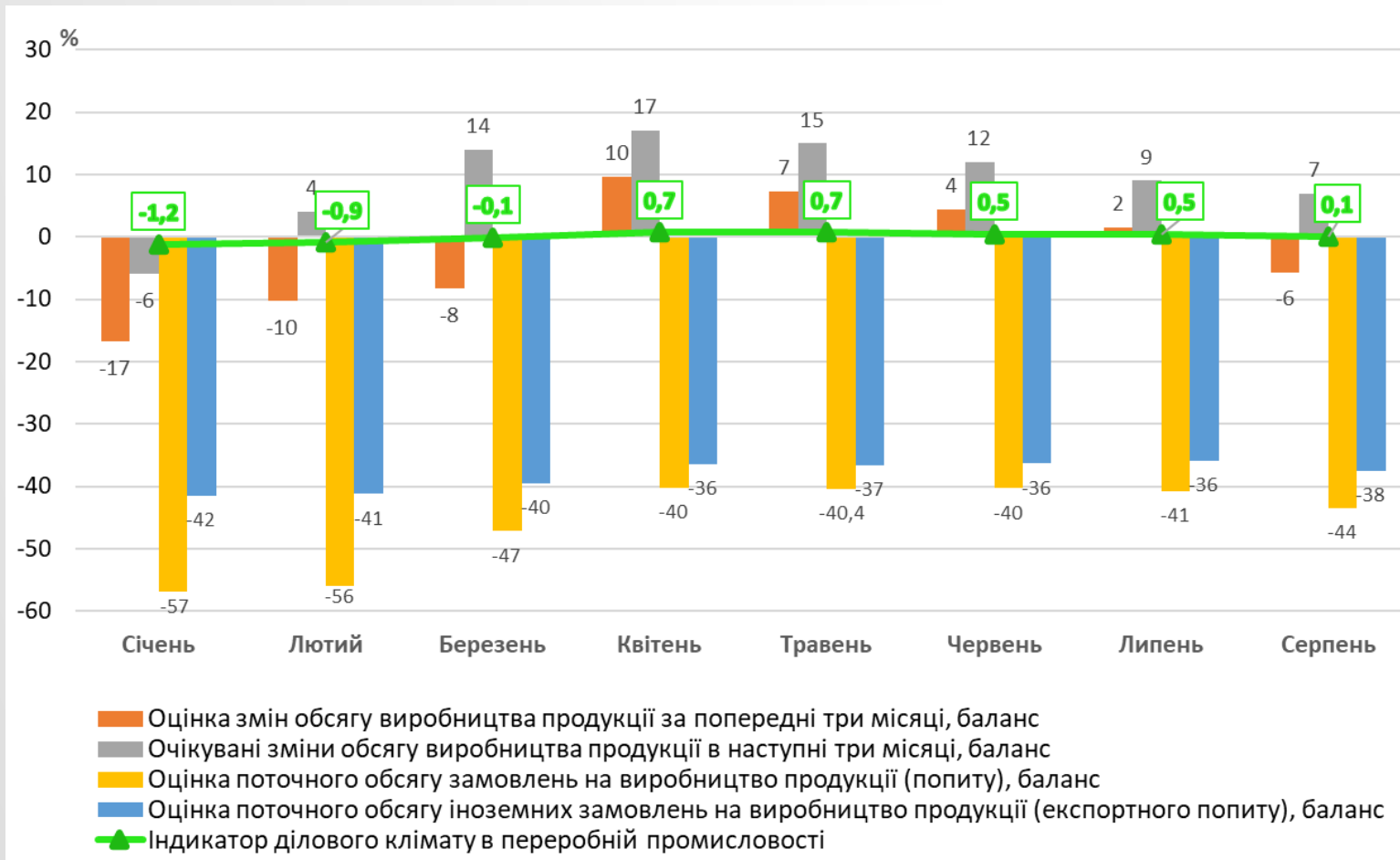

В індикаторі домінує негативна оцінка поточного обсягу замовлень на виробництво продукції (попиту), яка в серпні 2023 р. вже склала -44% (порівняно з квітнем-червнем, де вона становила -40%).

Обережно позитивними є очікувані зміни обсягу виробництва продукції у наступні три місяці, однак баланс по даному показнику теж почав скорочуватися з 17% в квітні до 7% у серпні 2023 року.

Джерело: побудовано за даними Держстату України: URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

ІНДИКАТОР ДІЛОВОГО КЛІМАТУ В ПЕРЕРОБНІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ У 2023 РР.

Діловий клімат, за оцінками промислових виробників, у 2023 р. поліпшувався до червня, надалі – хоч і переважали позитивні оцінки, але загалом вони стали погіршуватися до вересня 2023 р.

Причиною цього стало погіршення оцінок щодо зміни обсягів виробництва за попередні 3 місяці, особливо в червні-серпні, а також наднизькі оцінки в сфері поточного обсягу замовлень на виробництво продукції та експортного попиту.

Джерело: побудовано за даними Держстату України: URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

ФАКТОРИ, ЩО СТРИМУЮТЬ ПЕРЕРОБНЕ ПРОМИСЛОВЕ ВИРОБНИЦТВО, ЗА ДАНИМИ ОПИТУВАННЯ ДЕРЖСТАТУ, У ЛИПНІ 2023 Р.

Недостатній попит (42%), зокрема особливо критичний для таких промислових видів діяльності, як виробництво іншої продукції (61%), виробництво паперу та паперових виробів (57%), деревообробка (56%), виробництво фармацевтичних препаратів (53%), виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції (53%).

Нестача робочої сили (19%). Найбільш гостро відчувалася у виробників одягу (47%), готових металевих виробів (33%), деревообробників (32%), виробників машин і устаткування, н.в.і.у. (30%).

Нестача сировини, матеріалів, устаткування (15%). Найбільше потерпають виробники інших транспортних засобів (47%), менше – деревообробні підприємства (32%) та підприємства з виробництва електричного устаткування (29%).

Фінансові обмеження (21%) найбільш відчутні у секторі постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (43%), для виробників електричного устаткування (37%), для виробників машин і устаткування, н.в.і.у. (35%), для металургійних підприємств (31%).

Інші фактори (49%).

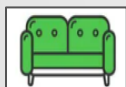
Нічого не стримує (11%).

Малий бізнес відіграє важливу роль в забезпеченні стійкості та адаптації економіки країни та регіонів до воєнних та інших викликів, однак покладатися лише на нього було б помилковим. Заходів державного сприяння потребує і великий бізнес, який виступає структуроформуючим елементом регіональних соціально-економічних систем.

Водночас ще до війни обсяг виробництва малих підприємств сукупно перевищував обсяг виробництва великих підприємств лише в таких видах діяльності як:

виробництво меблів,

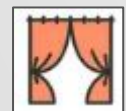
готових металевих виробів,

гумових і пластмасових виробів,

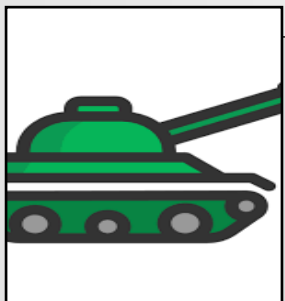
виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність,

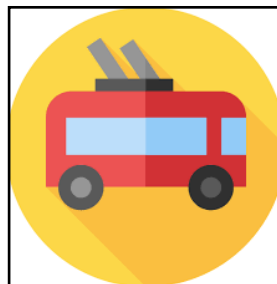
текстильної продукції.

Ці види діяльності відносяться до низько- та середньотехнологічних галузей, які мають вплив на формування зовнішніх ринків для України, але не є опорою для повоєнної реструктуризації промислового сектору та забезпечення стійкості національної економічної системи в цілому.

ОСОБЛИВОЇ УВАГИ З БОКУ ДЕРЖАВИ ПОТРЕБУЮТЬ ГАЛУЗІ МАШИНОБУДУВАННЯ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧАТЬ СИНЕРГЕТИЧНИЙ ЕФЕКТ В ПРОЦЕСІ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ:

виробництво військової та спеціальної техніки, засобів захисту для підвищення обороноздатності України (в тому числі через співпрацю з міжнародними виробниками);

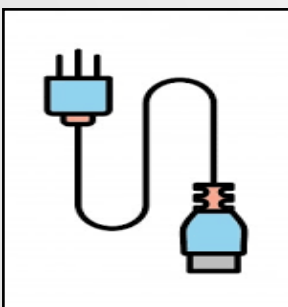
транспортне машинобудування для прискорення відбудови інфраструктури; відновлення логістичного забезпечення з урахуванням критичних логістичних проблем (відновлення парку вагонів, особливо вагони-зерновози відповідно до норм ЄС, вантажівок, контейнери тощо). Європейські підприємства, особливо з виробництва авто та запчастин, які закрили виробництво на ринку РФ, можуть провести релокацію своїх потужностей на території України при умові надання сприятливих умов для такого розміщення та налагодження експорту та імпорту;

виробництво сільгосптехніки для забезпечення внутрішніх потреб АПК України з урахуванням наявних та перспективних технологій виробництва сільськогосподарської продукції та сприяння доступу до сучасного обладнання для українських виробників сільгосптехніки (трактори, бурякозбиральні комбайни, комбайни зернозбиральні, обприскувачі тракторні, машини для очищення, сортування та калібрування);

енергомашинобудування для різних секторів енергетики (обладнання для виробництва електроенергії з відновлюваних джерел енергії, використання відновлюваних джерел енергії у сфері теплопостачання у житловому та побутовому секторах, мало- та середньо- енергомістких промислових процесах). Це прискорить вирішення завдань підвищення енергетичної сталості, зокрема декарбонізації, екологізації та підвищення енергоефективності економіки, пріоритетність яких закріплена в "European Green Deal" та "EU strategy on energy system integration";

створення сприятливих умов для успішного функціонування "кровоносної системи" економіки України – кабельно-провідникової галузі, продукція якої відіграє стратегічно важливу роль в енергозабезпеченні всіх сфер економіки та містить високу частку доданої вартості. Для цього важливим є вирішення таких завдань як формування нових ланцюгів доданої вартості економіки замкненого циклу, зменшивши обсяг відходів від виробництва та споживання кабельно-провідникової продукції та забезпечити раціональне ресурсоспоживання у виробництві кабельно-провідникової продукції, розв'язати питання щодо її утилізації.

ДЯКУЄМО ЗА УВАГУ!

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Відділ промислової політики

д.е.н., проф. Людмила ДЕЙНЕКО

Адреса: вул. Панаса Мирного, 26,

м. Київ, 01011, Україна

Тел.: +38 (044) 280-89-65

E-mail: industry.ief@gmail.com

Web-сайт: <http://sites.google.com/site/iefprompolit>

<http://ief.org.ua/>

<https://www.facebook.com/Prompolit/>